

Інтеграція технологій штучного інтелекту у філологічні дослідження: методичні рекомендації для здобувачів вищої освіти Закарпатського угорського університету імені Ференца Ракоці II

В епоху цифрової трансформації методологія вищої освіти та наукових досліджень зазнає фундаментальних змін. У межах Закарпатського угорського університету імені Ференца Ракоці II (УР) застосування штучного інтелекту (ШІ) є не лише технологічним вибором, а й новим виміром наукової строгості та академічної доброчесності. Основною метою впровадження ШІ у філологічні дослідження є надання студентам можливості використовувати синергію традиційних методів аналізу тексту та найсучасніших алгоритмів, залишаючись при цьому вірними цінностям університету та етичним нормам науки.

Фундаментальні засади інституційного забезпечення якості освіти та стратегії впровадження ШІ

Концепція забезпечення якості освіти Закарпатського угорського університету імені Ференца Ракоці II визначає принципи політики якості, які слугують орієнтиром для всієї освітньої та науково-дослідної діяльності. Цей документ є не просто бюрократичним збірником правил, а відображенням системи цінностей, що утверджує якісну освіту та прозорість студентських сервісів. У цьому контексті інтеграція штучного інтелекту розглядається як природна еволюція процесів управління якістю. Керівництво Університету Ракоці прагне до того, щоб технологічні інновації не погіршували, а підвищували рівень освіти, забезпечуючи здобувачам конкурентоспроможність на глобальному ринку праці та в науковому середовищі.

Цілі інституційної стратегії ШІ на період 2025–2029 років тісно пов'язані з місією університету – стати центром цифрових та наукових інновацій угорської громади Закарпаття. Одним із ключових принципів стратегії є людиноцентричність, згідно з якою інструменти ШІ повинні підтримувати, а не замінювати людську працю та інтелект. Цей підхід є особливо важливим у сфері філології, де суб'єктивна інтерпретація, тлумачення культурного контексту, розпізнавання естетичної якості є суто людськими навичками, які алгоритми здатні лише симулювати, але не повноцінно перейняти.

Етапи впровадження та цільові сфери стратегії ШІ

Інституційна стратегія ґрунтується на кількох ключових засадах, кожна з яких має безпосередній вплив на дослідницьку практику здобувачів освіти. Наведена нижче таблиця узагальнює головні напрями стратегічних заходів та графік їх реалізації на основі відповідної документації.

Стратегічні засади	Мета та зміст	Терміни виконання та відповідальність
Нормативно-правова база	Закріплення етичних принципів використання ШІ, вимог щодо обов'язкового цитування та положень про систему санкцій в єдиному регламенті.	Завдання підлягає виконанню до кінця 2025 року.
Розвиток компетенцій	Впровадження навчальної дисципліни «Основи ШІ» до всіх освітніх програм	Доступна як вибірково

Стратегічні засади	Мета та зміст	Терміни виконання та відповідальність
	першого (бакалаврського) рівня вищої освіти для опанування навичок свідомого використання інструментів.	дисципліна з II семестру 2025/2026 навчального року.
Інфраструктура	Створення лабораторії ІІІ в м. Берегове, обладнаної високопродуктивними серверами та відповідним програмним забезпеченням.	Поетапний розвиток протягом 2025–2029 років.
Мовні технології	Розвиток підтримки двомовності угорсько-української та угорсько-англійської, створення спеціалізованих корпусів.	Пріоритетне значення для філологічних досліджень.
Адміністративна інтеграція	Розширення системи IRIS модулями ІІІ для підвищення ефективності студентського консультивання та перевірки на плагіат.	Модульне впровадження, починаючи з 2026 року.

Принцип академічної доброчесності та наукова етика в цифрову епоху

У процесі філологічних досліджень оригінальність та повага до джерел є не лише етичною вимогою, а й запорукою наукової достовірності. У структурі та нормативно-правовій базі навчального закладу центральне місце посідає «академічна доброчесність», тобто принцип академічної чесності та бездоганності. Цей принцип передбачає відсутність плагіату, достовірність даних та пріоритет самостійної інтелектуальної праці. Поява генеративного штучного інтелекту ставить перед цією системою нові виклики, проте позиція університету є чіткою: використання ІІІ не заборонено, але воно вимагає суворої прозорості.

Студентські роботи – незалежно від того, чи це семінарська, курсова або кваліфікаційна робота – повинні залишатися власним інтелектуальним продуктом здобувача. Безкритичне запозичення текстів, згенерованих ІІІ, або їх подання як власних кваліфікується як серйозне етичне правопорушення (плагіат), що тягне за собою дисциплінарну відповідальність та відхилення роботи. Відповідальність студента поширюється також на перевірку фактів, тверджень та висновків, наданих алгоритмами, оскільки штучний інтелект часто продукує так звані «галюцинації» – переконливо подані, проте недостовірні дані або неіснуючі бібліографічні посилання. У таких випадках достовірність сформульованих висновків та результатів дослідження є сумнівною.

Практичні критерії етичного використання ІІІ

На кожному етапі дослідницького процесу студенти повинні зважати на етичні аспекти застосування інструментів ІІІ. Відповідно до інституційних настанов, межа між дозволеним та забороненим використанням визначається за критеріями, наведеними в таблиці нижче.

Тип використання	Дозволена та підтримувана практика	Заборонена або обмежена практика
Пошук ідей та структурування	Звуження тем дослідження, пропозиції щодо логічної структури, уточнення дослідницьких питань.	Повне запозичення плану дослідження або гіпотез без особистого інтелектуального контролю.
Редагування тексту	Перевірка орфографії, стилістичне коригування, посилення академічного регістра власного тексту студента.	Генерація цілих розділів на основі тез, втрата авторського стилю та голосу студента.
Аналіз даних	Статистична обробка великих обсягів тексту, пошук закономірностей у філологічних корпусах.	Безкритичне включення інтерпретацій даних, наданих ШІ, до кінцевих висновків.
Переклад	Допомога в розумінні іншомовної фахової літератури, використання термінологічних словників.	Неперевірена генерація «сирого» тексту анотації до кваліфікаційної роботи іноземною мовою.

Методологічна роль штучного інтелекту на етапах філологічного дослідження

Філологія як наука, що вивчає історичні та системні взаємозв'язки текстів, потребує специфічного інструментарію. ШІ не змінює основоположних етапів філологічного дослідження, проте здатний суттєво прискорити їх та відкрити нові перспективи. Студенти повинні опанувати методи інтеграції цих інструментів у фази евристики, критики та інтерпретації.

Евристика: пошук джерел та бібліографічна робота

Перший етап дослідження передбачає пошук релевантних джерел. Основними ресурсами є цифрова бібліотека університету та інституційний репозитарій DSpace. Пошукові системи та рекомендаційні сервіси на основі ШІ, впровадження яких заплановане в межах бібліотечних послуг закладу, допомагають здобувачам знаходити наукову літературу не лише за ключовими словами, а й на основі семантичних зв'язків. Водночас важливо, щоб студент не покладався виключно на джерела, запропоновані чат-ботами, оскільки вони часто можуть бути застарілими або неточними. Кожне джерело підлягає обов'язковій перевірці в інституційних базах даних та міжнародних наукових мережах.

Інструменти ШІ можна використовувати для швидкого огляду літератури. Автоматизовані анотації довгих статей допомагають визначити релевантність праці для конкретного дослідження. Водночас такі резюме не можуть замінити ретельного, поглибленого читання праць, що є суттю філологічної роботи. Студент має бути здатним розпізнавати нюанси тексту, риторичні прийоми, стилістичні особливості та приховані (наприклад, культурні чи історичні) алюзії, для аналізу яких сучасні алгоритми мають обмежені можливості.

Текстологія та корпусно-лінгвістичні аспекти застосування

Для філолога текст є первинним об'єктом дослідження. Розбудова корпусів угорської мови Закарпаття є одним із пріоритетних науково-дослідних напрямів стратегії ШІ в університеті. За допомогою цих корпусів здобувачі можуть проводити дослідження, які раніше були неможливі в мануальному режимі. Алгоритми машинного навчання здатні:

- **Досліджувати характерні риси авторства:** ідентифікація та порівняння «стилістичних відбитків» авторів.
- **Відстежувати діахронічні зміни:** аналіз змін значень певних термінів або мовних зворотів у тривалій часовій перспективі.
- **Будувати семантичні мережі:** візуалізація концептуальних зв'язків у тексті.

Ці методи є особливо корисними під час написання кваліфікаційних робіт, де студент має продемонструвати методичну компетентність та здатність застосовувати сучасні технології. Етика дослідження вимагає документування кожного кроку вилучення та обробки даних для забезпечення відтворюваності дослідження.

Процес виконання кваліфікаційної роботи із залученням ШІ

Кваліфікаційна робота є підсумковим етапом навчання, на якому здобувач вищої освіти має підтвердити здатність до самостійної дослідницької діяльності. Використання ШІ в цьому процесі потребує підвищеної уваги через найвищі вимоги до академічної доброчесності. Інституційна позиція наголошує: інструменти ШІ не можуть замінити студентську рефлексію та креативність.

Формування плану та структури дослідження

Під час розробки структури кваліфікаційної роботи ШІ може виконувати функцію консультанта: допомагати у формулюванні дослідницьких питань, уточненні гіпотез та проєктуванні логічної послідовності розділів. За допомогою коректно сформульованого запиту (промпту) здобувач може порівнювати різні структури, проте остаточне рішення має відповідати індивідуальним цілям дослідження. Викладачі під час консультацій приділяють особливу увагу тому, щоб план не був шаблонним, а відображав специфічний підхід студента.

Формулювання, стилістика та мовне вдосконалення

На етапі написання тексту ШІ використовується переважно як лінгвістичний допоміжний засіб. Для студентів УР, які часто працюють у багатомовному середовищі, інтелектуальні системи перекладу та редагування надають суттєву допомогу в опануванні наукового стилю мови. Штучний інтелект може використовуватися для покращення структури речень, підбору синонімів та уникнення тавтологій. Фундаментальне правило: суттєвий зміст тексту, логічний ланцюг аргументації та висновки студент має формувати самостійно. Використання абзаців, згенерованих алгоритмами, без зазначення джерела вважається плагіатом.

Документування та оформлення посилань при використанні ШІ

Використання ШІ у кваліфікаційних роботах підлягає обов'язковому декларуванню. Декларація має містити перелік застосованих інструментів, спосіб та обсяг їх використання. Згідно з університетськими правилами, здобувач зобов'язаний додати до додатків роботи журнал релевантних діалогів із ШІ (логи запитів та відповідей) для забезпечення прозорості дослідницького процесу. Така прозорість захищає студента від звинувачень у плагіаті та свідчить про свідоме й етичне застосування технологій.

Технічні вказівки щодо оформлення посилань

Метою наукового цитування є забезпечення можливості відстеження використаних джерел. Оскільки штучний інтелект не може вважатися автором, посилання на нього вимагає спеціального формату, який у методичних рекомендаціях Університету Ракоці ґрунтується на Chicago Style. Можливе використання інших форматів цитування, проте важливо, щоб у роботі дотримувався єдиний стиль оформлення посилань.

Цитування в тексті та оформлення бібліографії

Студенти зобов'язані в кожному випадку зазначати, якщо певне твердження або методичний крок було сформовано за допомогою ШІ. У таблиці нижче наведено правильні формати цитування в різних контекстах.

Контекст	Зразок посилання	Примітки
Внутрішньотекстове посилання	(Розробник рік). Наприклад: (OpenAI 2023).	Зазначається завжди в дужках наприкінці речення.
Список джерел (текстовий ШІ)	Розробник. Рік. Назва інструменту (Версія). Тип. URL.	Назву інструменту необхідно виділяти курсивом.
Список джерел (візуальний ШІ)	Розробник. Рік. Інструмент. Промпт: «Текст запиту». Дата.	Необхідно вказати точний запит, використаний для генерації.
Візуалізація даних	Назва ПЗ, версія та джерело даних	Є обов'язковим для графіків та таблиць.

Приклад бібліографічного запису: *OpenAI. 2023. ChatGPT (March 14 version). Large language model. <https://chat.openai.com/chat>.*

Документація, що міститься в додатках, має включати дату генерації та всі проміжні етапи, які вплинули на остаточний текст. Це особливо важливо для філологічного аналізу, де деталізація запиту (промпту) може суттєво змінити відповідь алгоритму.

Інституційна інфраструктура та система підтримки

Закарпатський угорський університет імені Ференца Ракоці II не лише встановлює вимоги до здобувачів, а й забезпечує необхідну базу для їхнього розвитку. Інвестиції та програми, що реалізуються в межах Стратегії ШІ, безпосередньо спрямовані на підтримку студентської науково-дослідної роботи.

Лабораторія ШІ та цифрові ресурси

Лабораторія ШІ, що створюється в м. Берегове, найближчим часом буде доступна для здобувачів вищої освіти, забезпечуючи потужності для філологічного та лінгвістичного аналізу, який потребує високої обчислювальної спроможності. Зокрема, університет постійно розширює цифрові архіви та забезпечує доступ до міжнародних баз даних наукових періодичних видань. Високошвидкісний Wi-Fi у кампусі та сервіс VPN дозволяють студентам безпечно користуватися цими ресурсами дистанційно.

Програма менторства та консультування

Для вирішення питань, що виникають під час використання технологій ІІІ, в університеті запроваджено програму менторства. У ній беруть участь викладачі та студенти, які мають поглиблені знання у сфері генеративних моделей та обробки даних. Ментори надають допомогу в:

- **оптимізації запитів (промптів):** опануванні техніки ефективного формулювання питань;
- **вирішенні етичних дилем:** визначенні відповідності обраного способу використання ІІІ межах академічної доброчесності;
- **виборі програмного забезпечення:** обранні інструменту, що найкраще відповідає цілям дослідження.

Через систему **IRIS** здобувачі можуть вирішувати адміністративні питання та отримувати персоналізовані методичні рекомендації для успішного навчання.

Нові компетенції філолога у ХХІ столітті

Традиційно вступ до філологічних досліджень передбачав опанування класичних філологічних методів. Сьогодні ці знання доповнюються цифровою грамотністю та обізнаністю у сфері ІІІ. Здобувачі повинні опанувати навички не лише читання текстів, а й обробки даних та взаємодії з алгоритмами.

Критичне мислення та верифікація даних

Найважливішою компетенцією здобувача в епоху ІІІ є критичне мислення. Студент повинен усвідомлювати, що алгоритми генерують відповіді на основі статистичних імовірностей, а не реального розуміння. У філологічному дослідженні кожен результат, отриманий машинним способом, має бути зіставлений із першоджерелами. Якщо ІІІ надає аналіз середньовічного кодексу або сучасного вірша, завданням здобувача є перевірка текстологічної основи цих тверджень. Інституційна стратегія акцентує на розвитку критичного мислення цього типу в рамках курсу «Основи ІІІ».

Мультидисциплінарність та інновації

Штучний інтелект дає можливість філології вийти за межі традиційних рамок і встановити зв'язки з іншими галузями, такими як інформатика, соціологія або психологія. Для студентів УР це особливо актуально при дослідженні багатомовних та мультикультурних особливостей Закарпатського регіону. За допомогою ІІІ можна досліджувати динаміку мовних контактів, текстові прояви локальної ідентичності або цифрову ефективність освіти національних меншин. Завдяки підтримці ІІІ величезні текстові корпуси (художні тексти або мовні бази даних) стають придатними для швидкого та легкого аналізу. Для здійснення таких інноваційних досліджень університет надає підтримку шляхом організації відповідних навчальних курсів.

Висновки та перспективи

Інтеграція штучного інтелекту в освітню та науково-дослідну систему Закарпатського угорського університету імені Ференца Ракоці ІІ є свідомим стратегічним процесом. Для здобувачів освіти ІІІ не виступає заміною процесу навчання і не звільняє від необхідності критичного мислення; натомість він постає як інтелектуальний партнер нового типу, здатний посилювати індивідуальні здібності. У філологічних дослідженнях алгоритми сприяють пошуку джерел, систематизації даних та стилістичному вдосконаленню текстів, проте сутність дослідження – оригінальна

думка, моральна відповідальність та культурна відданість – залишається особистим здобутком та сферою відповідальності студента.

Шлях, визначений Концепцією забезпечення якості освіти та Стратегією впровадження ШІ, спрямований на досягнення балансу між якісними показниками та інноваційною діяльністю. Студенти, як представники майбутньої угорської інтелігенції Закарпаття, мають не лише можливість, а й обов'язок використовувати ці інструменти відповідально, етично та з дотриманням принципів наукової строгості. Прозорість та дотримання принципів академічної доброчесності під час написання кваліфікаційних робіт є не лише формальною вимогою для отримання диплома, а й фундаментальною передумовою становлення як авторитетного науковця, так і етичного дослідника. Заклад вищої освіти залучає всі наявні ресурси для підтримки здобувачів на цьому шляху, гарантуючи, що технологічний прогрес слугуватиме інтересам громади та розвитку науки.